

TUTKIMUSETIIKKA EI VOI OHITTA A

Pääkirjoitus

Janus

Tutkimusetiikka viittaa monimutkaiseen arvojen, normien ja institutionaalisten järjestelmien muodostelmaan ja auttaa tutkimuksen tekemisessä ja sen sääntelyssä. Useimmille tulee tutkimusetiikasta mieleen ensimmäisenä vilppi tai tutkimukseen osallistuvilta hankittava suostumus, mutta tutkimusetiikka käsittää hyvin laajan kirjon vaikeita kysymyksiä, joista osa on ehdottomia (tutkittavia ei saa vahingoittaa millään tavalla) ja osa harkinnanvaraisia ja muuttuvia (millainen tutkimusrahoitusjärjestelmä takaa parhaiten tutkimuksen riippumattomuuden). Lisäksi tieteenaloilla on eroja: Millaisten valintojen ja jännitteiden äärellä tutkija on, kun tutkimusintressinä ovat erityisen sensitiiviset aiheet, kuten *Januksessa* julkaistavat tutkimusartikkelit usein ovat? Pitääkö joitain aiheita jättää eettisistä syistä kokonaan tutkimatta?

Tutkimusetiikka, kuten etiikka ylipäätään, perustuu terveen järjen mukaiseen moraaliiin siitä mikä on hyvää, tärkeää, tarpeellista, oikein tehtyä, pääteltyä ja raportoitua. Tällä hetkellä terve järki ja siten myös moraalii ja tutkimusetiikka ovat koetteilla ja kamppailtavana. Erityisesti sosiaalinen media koettelee eettisiä rajoja. Mistä vaikkapa tunnistaa valeuutisen? Toimitukset tekevät usein tiedeuutisiinkin vetävät otsikot. Miten saada ihmiset lukemaan ja jaksaa itse mennä klikin taakse?

Tieteen ihanteena on pidetty (Merton 1942/1973) on universalismia, pyyteetömyyttä ja järjestelmällistä epäilyä. Tutkimusetiikan perusteisiin kuuluu hyvän tieteellisen tavan noudattaminen: rehellisyys, huolellisuus, avoimuus ja tarkkuus kaikissa tutkimuksen teon eri vaiheissa. Tutkimuseettiset normit ovat tiiviisti kiteytettynä (Hallamaa, Lötjönen, Launis & Sorvali, 2006): älä vahingoita tutkimuksesi kohdetta, älä valehtele tutkimustasi koskevista asioista tiedeyhteisölle ja yhteiskunnalle äläkä varasta muiden aineistoja tai tuloksia. Uuden tiedon tulee olla tieteen pelisääntöjen mukaan tuotettu. Yksilön suorituksia korostavana aikakautena tieteen eettinen harkinta voi jäädä ohueksi tai se ohitetaan. Tutkimusetiikan valvonta on tärkeää.

Tutkimuseettinen pohdinta sisältyy kaikkiin tutkimuksen teon vaiheisiin. Voiko tutkija olla objektiivinen, jos esimerkiksi tutkimushaastattelutilanne on herkkä? Onko olemassa objektiivisuuden takaavaa menetelmää? Missä määrin aiheen ja tutkimusmenetelmien valintaa ohjaavat tieteen, yhteiskunnan tai tutkijan omat arvot? Onko aiheenvalinnan perusteena omasta elämästä tunnistettava intressi vai

tieteenalalan arvostuksen mukainen? Toisaalta yhteiskuntatieteissä empatia ja tulkinta ovat hyvän tutkimuksen edellytyksiä. Italialainen filosofi Luisa Muraro (2006) onkin todennut, että tutkijan kannattaa aloittaa itsestä jotta ei jämähtäisi itseensä. Kun avaa oman asemansa, käyttämänsä menetelmät ja tutkimusprosessin tarkkaan, syntyy objektiivisempaa tietoa kuin omista valinnoista vaikeammalla.

Tutkimusetiikka käsittää sekä yksilöllistä että institutionaalista moraalia, ja tutkimuksen julkaisemisessa nämä yhdistyvät erityisellä tavalla. Jutun kirjoittaneet tutkijat ovat yksittäisinä tutkijoina ja tutkimusryhmän jäseninä vastuussa siitä, että ovat noudattaneet tieteellistä käytäntöä. Sitä ennen rahoittaja on vaatinut vakuudet ja selvitykset eettisistä prosesseista. Tutkija(t) ja julkaisija arviointikäytäntöineen ovat yhdessä vastuussa siitä, että analyysi on vastuullinen ja oikein raportoitu, ja että eettiset kysymykset on eksplikoitu relevantisti. Haluamme, että *Janus* profiloituu entistä vahvemmin myös tutkimuseettisesti luotettavaksi julkaisuksi. Haluamme vaalia ja valvoa omalta osaltamme tutkimusetiikkaa. Olemme ryhtyneet Januksen toimituksessa rakentamaan muistilistaa, josta lehteen kirjoitusta tarjoavan on kätevä tarkastaa, että kaikki tutkimusetiikan monet muodot ja ulottuvuudet on otettu huomioon.

Tässä *Januksen* numerossa julkaistaan kolme tutkimusartikkelia. Arja Jokinen analysoi artikkelissaan sosiaalityön opiskelijoiden ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta. Yhtäältä artikkeli kiinnittyy vuorovaikutustutkimukseen ja toisaalta sosiaalityön koulutuksessa opetukseen. Taito muotoilla hyviä kysymyksiä ja kyky esittää ne ovat niin sosiaalityön asiakastyössä kuin myös tutkimuksenteossa ja arkielämässä laajemminkin keskustelun arvoisia asioita. Kati Kallisen artikkeli pureutuu vähän tutkittuun aiheeseen, sukulaissijoitusten lasten kokemuksiin kodista ja perheestä. Artikkelin tulosten perustella sukulaissijoitus tukee keskeisellä tavalla pysyvyyden ja jatkuvuuden tunnetta lasten elämässä. Artikkelit laajentaa samalla kotimaista sijaishuollon tutkimuksen kenttää. Numeron kolmannessa artikkelissa Kaisa Eskelinen käsittelee toiminnanohjausjärjestelmien tuomaa muutosta hoivatyön johtamiseen ja organisointiin. Tutkimuksen vertailuasetelman kautta hän osoittaa, kuinka tietojärjestelmätietoon nojaava johtaminen muuttaa esimiestyön näkökulmaa ja hoivaan tyypillisesti liitettyä yksilöllistä etiikkaa aiempaa universalistisemmaksi. Samalla johtamisen muutos irrottaa esimiestyön yhä kauemmas käytännön hoivatyöstä ja yksilöllisen ihmistyön näkökulmasta.

Aini Pehkonen ja Eeva Jokinen

LÄHTEET:

- Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) (2006). Etiikkaa ihmistieteille. Tietolipas 211. Helsinki: SKS.
- Merton, R. K. (1973) [1942]. The Normative Structure of Science. Teoksessa R.K Merton The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations. Chicago: University of Chicago Press, 267–280.
- Muraro, L. (2006). Mitä feminismin kanssa on tapahtunut. <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=349&am=1>. (Haettu 24.8.2017.)